

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE ECCLESIA|| TRIVMPHANTE,|| TRIBVS LIBRIS|| EXPLICATA.||

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

IV. De fine.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53909](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53909)

CAPVT IV.

De fine.

VATVOR ob fines eriguntur sacræ ædes, vnde etiam quatuor nomina fortiuntur. PRIMO, ad sacrificandum Deo, & hinc dicuntur templa. SECUNDO, ad orandum, & hinc dicuntur oratoria. TERTIO, ad Martyrum reliquias honorificè cōseruandas, & hinc dicuntur basilicæ, seu memoriæ, seu martyria. QUARTO, ad populum verbo Dei & Sacramentis pascendum, & hinc dicuntur Ecclesiæ.

Ex his finibus solum quartum agnoscunt Lutherani & Calvinistæ: Anabaptistæ autem, & VValdenses ne illum quidem. Nam quod nō debeant in nouo Testamento erigi templa ad sacrificia, & constanter asserunt omnes huius temporis hæretici, & probāt omnibus illis argumentis, quibus probare solent non esse in Ecclesia vllum externum sacrificium, vel sacerdotium: quæ argumenta non sunt huius loci.

Vnum inuenit Augustinus Marloratus, quod directè obiiiceret contra templa, nimirum illud Apocal. 21. *Et templum non vidi in ea; Dominus enim Deus templum illius est.* Vbi de Ecclesia agitur, vt patet ex sequentibus: *Ambulabunt Gentes in lumine eius, & Reges adferent splendorem suum in illam.* Quæ verba mutuatur Ioannes ab Isaia, cap. 60. Isaiam autem certum est de Ecclesia ista militante loqui. & confirmatur argumentum ex eo, quod Deus voluit euertere templum Salomonis, quod ad sacrificia erectum fuerat. Potest etiam confirmari ex Patribus: Patres enim ordinariè à vocabulo templi abstinēt, cum de Ecclesiis Christianorum loquuntur; immodò etiam eas templis opponunt, vt Hieronymus, qui in epistola ad Riparium dicit, Iulianum Christi Ecclesias aut eueruisse, aut in templa conuertisse. Et Cecilius apud Minutium Felicem obiicit Christianis, quòd tanquam athei nulla haberent templa, vel altaria. & Opratus lib. 6. *Quis nostrum, inquit, intrauit templum?*

Quòd autem ad orandum Ecclesiæ institui debeant, quasi melius sit in vno loco orare, quàm in alio negāt omnes huius temporis hæretici, & probant assertionem suam. PRIMO, ex illis verbis Matt. 6. *Tu autē cum oraueris, intra in cubiculum*

lum tuum, &c. SECUNDO, ex illis Ioan. 4. Venit hora, & nunc est, quando neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitur Patrem. Spiritus est Deus, qui eum adorant, in spiritu, & veritate adorare oportet. Non ergo oratio alliganda est certo loco. TERTIO, ex Paulo I. Tim. 2. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus. QUARTO, Deus non est magis in templo, quam alibi: Non enim in templis manifestus habitat, sed cælum & terram implet. Ergo vbique ex æquo adorari, & inuocari potest.

Quòd verò non sint templa Sanctis erigenda, probant, quia est manifesta idololatria; nam ad latræ cultum pertinere templa, S. AVGVSTINVS docet libro cõtra sermonem Arianorum, c. 20. vbi probat Spiritum sanctum esse Deum, quia Apostolus dicit I. Cor. 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti. Si legerent, inquit, Ariani templum Salomon ex lignis, & lapidibus Spiritui sancto erectum, non negarent illum esse Deum, cum templi constitutio ad latræ cultum pertineat: Quomodo ergo negant Spiritum sanctum esse Deum, cum templum habeat longè nobilius? Vnde idem August. lib. 8. de ciu. Dei, cap. vlt. dicit: Nec tamen nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituisimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Item lib. I. contra Maximinum argum. II. de Spiritu sancto, sic ait Augustinus: Nonne si alicui S. Angelo excellentissimo de lignis, & lapidibus faceremus templum, anathematizaremur à Veritate Christi, & ab Ecclesia Dei, quoniam creatura exhiberemus eam seruitutem, qua Sui tantum debetur Deo? Hic autem ad marginem notauit Erasmus: Hoc nunc fit quibuslibet Diuis.*

Quòd deniq; non sint Ecclesiæ erigendæ ad conciones, & Sacramenta, nõ aliter probant Anabaptistæ, nisi exemplo Christi, qui concionabatur, nunc in montibus, nunc in desertis, nunc in mari ex nauicula, nunc in priuatis ædibus. Baptisimum dabat in fluminibus, Eucharistiam instituit in priuata & profana domo.

Vt igitur hæc omnia ordine refellantur, sit hæc PRIMA propositio. *Rectè instituuntur certa loca, in quibus verba Dei, & Sacramenta populo ministrentur.* Hæc est contra Eustathium, VValdenses, & Anabaptistas, & eorum similes.

Probat

Probatur PRIMO, exemplo Christi & Apostolorum, qui etsi interdum data occasione in variis locis verbū Dei seminarent, tamen ordinariē in templo, vel synagogis, quæ erant eius temporis Ecclesiæ, id faciebant. Matt. 26. Dominus ait: *Quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.* Et Ioan. 18. *Ego palam loquutus sum mundo, ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus sum nihil.* Item Act. 5. Angelus educēs Apostolos de carcere, dicit illis: *Ite, & stantes in templo loquimini plebi omnia verba vite huius; qui cum audissent, intrauerunt diluculo in templum, & docebant.* Act. 13. Paulus & Barnabas missi ad prædicandum, primū intrans in synagogam, & ibi prædicant.

SECUNDO, probatur exemplo primorum Christianorū; nam quod primi Christiani habuerint Ecclesias à priuatis domibus distinctas, patet ex epist. 1. ad Cor. c. II. *Conuenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos.* Et quod ista Ecclesia non esset priuata domus, patet ex sequentibus: *Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut Ecclesiam Dei contempnitis? Et rursus: Si quis esurit, domi manducet, & non in iudicium conueniatis.* Et cap. 14. *Mulieres in Ecclesiis taceant, si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.*

Idem confirmatur ex antiquissimis Patribus; nā CLEMENS li. 10. recognitionum, circa finē, refert Antiochiæ Petro prædicante conuersam fuisse Theophili domum in Ecclesiam, ibiq; Petro cathedram constitutam, vnde doceret populum. PHYLO in libro de vita theorica supplicum, quem citat Eusebius lib. 2. hist. c. 17. scribit, primos Christianos in omnibus locis constituisse ædes sacras ad mysteria celebranda, & sacros libros legendos. IUSTINVS in Apol. 2. ad finē dicit, Christianos die Dominico in vnum certum locum omnes conuenire ad verbum Dei, & Eucharistiæ communicationem.

TERTULLIANVS antiquissimus Latinorum lib. contra Valentinianos non procul ab initio expressè meminit sacræ ædis ad quam Christiani cōueniebant. CYPRIANVS serm. de eleemosynis arguens mulieres opulentas, quæ in Ecclesiā sine oblatione veniebāt: *In Dominicum, inquit, sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.*

Vbi

Vbi Dominicum Ecclesiam vocat, quia domus illa sacra Domini palatium est.

GREGORIUS Neocæsariensis Cypriani æqualis cum Ecclesiam exstruere vellet, nec satis loci haberet propter viciniam quandam rupem, eam rupem precibus suis loco monuit, ut refert Eusebius lib. 7. hist. cap. 25. qui etiam cap. 26. scribit Catholicos cum Paulo Samosateno de sacra æde apud Laetianum Imperatorem contendisse. nec refert, utrum mutationem istam de miraculis Gregorij Eusebius scripserit, an Ruffinus, qui Eusebium Latinum fecit, addiderit; uterque tamen est antiquus auctor.

TERTIO, probatur ratione; nam populus Christianus debet aliquando necessariorum convenire ad res sacras: nec enim concio potest fieri ad singulos seorsim, nec etiam celebratio Eucharistiae: & etiam si posset, non expediret tamen, quod conventus hominum viliissimus est ad alendam animarum unionem: igitur necesse est, ut aliquis certus locus constitueretur, ubi eiusmodi conventus fiant.

Præterea si habemus certa loca ad alia ministeria, & iudicia, ad conuiuia, ad somnum, &c. cur non etiam ad res sacras? Neque exemplum Domini contrarium ostendit. Non vivente Domino nondum erat Ecclesia novi Testamenti constituta, sed tunc colligebatur, & constituebatur, & ideo non mirum, si non habuerit propria loca sacra. At postquam Christiani coeperunt esse populus aliquis, mox habuerunt Ecclesias, ut ostensum est.

SECUNDA propositio. *Ecclesie Christianorum ad sacrificia offerenda instituta sunt, & ideo vere & proprie templa appellari possunt.* Probari posset primò, omnibus argumentis, quæ probant Eucharistiam esse sacrificium. Sed hæc, ut dixi, ad alium locum pertinent.

PROBATUR igitur hoc modo; Ecclesie Christianorum semper habuerunt altaria, ergo semper vera templa fuerunt, quia templum nihil est aliud, quam locus altaris. & præterea magis indicat sacrificij ritum altare, quam templum; nam si altari non potest sacrificari, sine templo potest; quare si viderentur claudant sacrificia hæretici negant templa, multò magis deberent negare altaria, sed altaria nullo modo negare possunt.

vt patet ex illo 1 Cor. 10. *Non potestis mensa Domini, & mensa demoniorum participes esse.* Vbi Apostolus opponit mensam Eucharistiæ mensis Idolothytorum; mensæ autē Idolothytorū erant vera altaria. Vnde Ambrosius exponit mensæ Domini, id est, altaria. Item ex illo Hebr. 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.* Quem locum aduersarij intelligūt de altari crucis, quasi dicat Apostolus, habemus Christi passionem, qua frui nō possunt, qui adhuc in eius figura celebranda occupantur. At Patres intelligunt de sacrificio Eucharistiæ. Nam Theophylactus dicit, hic agi de incruento sacrificio; idem dicunt Chrysostomus, Sedulius, Theodoretus, Oecumenius.

ACCEDIT traditio omnium Patrum. nullus verè est veterum, qui non meminerit altaris Ecclesiæ. Canon. 3. Apostolorum, Dionysius cap. 3. Eccles. hierar. Irenæus lib. 4. cap. 34. Athanasius in vita B. Antonij, & in Apologia pro fuga sua, Tertullianus libro de pœnitentia, Opratus li. 6. contra Parmenianum, Hieronymus in epitaphio Nepotiani, Augustinus epist. 50 & alij omnes sæpe altaris mentionem faciunt, vbi de Ecclesiis loquuntur.

TERTIO, probatur testimoniis Patrū, qui nomine templi vtuntur. Nam in primis Græci passim vtuntur hoc nomine, vt Eusebius lib. 3. de vita Constantini; Basilius in Psal. 114. Nazianzenus oratione in Gorgoniam sororem; Nyssenus oratione in Theodorum; Chrysostomus hom. 51. in Matth. & alij: nec Latini ab hac voce omnino abhorrent; nam LACTANTIUS in carmine de passione Domini, ait:

*Quisquis ades, mediq; subis in limina templi,
Siste parum, &c.*

Et SALUIANUS lib. 4. de prouidentia: *Ecclesia, inquit, vel potius templum.*

B. AMBROSIVS lib. 2. de officiis, cap. 21. *Et maxime, inquit, sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.* Et cap. 28. *Nemo potest accusare, quia templum Dei adificatum est. Nemo potest indignari, quia humanis fidelium reliquiis, spacia laxata sunt.*

HIERONYMVS in cap. 7. Hierem. Ecclesiam vocat templum. & B. AVGVSTINVS lib. 8. de ciuitate Dei, cap. vlt. cum dicit:

dicit: *Nec nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituimus: quoniã non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Apertè indicat, Deo ista omnia cõstitui, vnde infra addit: *Non autem ista esse sacrificia Martyrum nouit, qui nouit unum quod Deo illic offertur sacrificium Christianorum.*

Ex his ad PRIMAM obiectionem respondeo, in cap. apocal. agi de Ecclesia triumphante. Vbi non erit tempus, quia tunc cessabunt oblationes & preces, & Sacramenta propter quæ templa eriguntur. ita enim exponat omnes probati auctores; Primasius, Beda, Oecumenius, Richardus, Rupertus, Anselmus, necnon Augustinus lib. 20. de ciuit. Deo 17. vbi dicit, impudentiæ nimie sibi videri, si quis istu locum Apocalypsis exponere velit de præsentis Ecclesia.

Ex quo intelligimus non esse Augustini expositionem Apocalypsis, quæ habetur tomo 9. operum eius, vbi de Ecclesia huius temporis eum locum intelligere videtur. Et ipse eodem textus hoc declarat; nam in cap. 20. describitur iudicium & damnatio impiorum, & concluditur caput illis verbis: *Inter catum est de singulis secundum opera ipsorum, & inferunt mors missi sunt in stagnu ignis. hac est mors secunda. & quæ est inuentus in libro vite scriptus, missus est in stagnum.* Deinde sequitur cap. 21. de gloria beatorum: *Et vidi in caelum nouum, & terrã nouam, &c.* Præterea paulò post hæc verba: *(Et templum non vidi in ea)* subiungitur, *non intrabit in eam aliquid coinquinatum.* Quod certè non potest intelligi de Ecclesia huius temporis, in quam multi intrant, immundi, & coinquinati. vt patet ex parabola de *sagena missa in mare, & ex omni genere piscium congregante,* Matth. 13.

RESPONDENT, Scripturam loqui de Ecclesia interuallum prædestinata, quæ solùm admittit iustos. AT CONTRA, secundum ipsorũ principia, quantumuis aliquis sit prædestinatus & fidelis, semper tamẽ est immundus, & in omni opere peccat. peccatum enim non tollitur in hoc mundo peccatissimo, vt ipsi dicunt, aut fidem, sed solùm non imputatur nec possunt dicere hinc vocari incoinquinatos eos, quibus Deus nõ imputat peccata; nam Ioannes addit, aut abominationem faciens, & mendacium. Quæro igitur, aut Lutherani fideles & prædestinati abominationem faciunt, & mendacium, aut non faciunt; si faciunt, ergo nõ sunt in Ecclesia

si non faciunt, ergo non peccant in omni opere suo. Fateantur ergo necesse est, Ioannem loqui de Ecclesia cœlesti, in qua nulli erunt, qui abominationem, & mendacium faciant.

Ad probationem ex Isaia, Hieronymus in eum locum tres indicat expositiones; vnam Iudæorum, & Hæreticorum Chiliarum, qui omnia verba Isaia in illo cap. 60. referebant ad felicitatem mille annorum, quam se habituros putant cum Christo hîc in terris post resurrectionem; alteram Catholicorum, qui omnia intelligebant de Ecclesia triumphante; tertiam aliorum Catholicorum, qui omnia intelligebant spiritualiter de Ecclesia huius temporis.

LYRANVS duas alias adfert; vnam quorundam, qui ea omnia intelligunt de felicitate Iudæorum post reditum ex Babylone; alteram suam, quod intelligantur omnia de Ecclesia, sed non omnia de eodem statu Ecclesiæ; sed prima pars capituli intelligatur de Ecclesia secundum statum huius vitæ; secunda de Ecclesia secundum statum vitæ futuræ.

PRIMA expositio hæretica est, & fabulosa, & millies à Patribus explosa. SECUNDA probabilis est, & secundum eam nulla est in argumento nostro difficultas. QUARTA falsissima est, & rectè à Lyrano refellitur. QUINTA probabilis est, & secundum eam argumentum non habet difficultatem. TERTIA est maximè probabilis, & eam sequuntur Hieronymus ipse, & post eum Cyrillus in hunc locum. & secundum eam ad argumentum respondemus, ea quæ ad literam intelliguntur de Ecclesia militante, à Ioanne in Apocalypsi per anagogen intelligi de Ecclesia triumphante; id enim Apostoli sæpius fecerunt. vt illud: *Ex Aegypto vocavi filium meum*, Osee 11. quod ad literam de filiis Israël intelligitur, Mattheus cap. 2. in sensu allegorico de Christo intellexit. & quod de agno Paschali ad literam dixerat Moyses, Exodi 12. *Os non confringetis ex eo*; allegoricè intellexit Ioannes de Christo, Ioan. 19. neque hoc repugnat Hieronymo; ipse enim ad finem, cap. 60. dicit, gloriam Ecclesiæ, quæ describitur in illo capite, impleri quidem in hoc seculo aliquando, sed plenius implendam in futuro.

Ad confirmationem PRIMAM dico, Deum voluisse, vt templum Salomonis euerteretur, vt intelligeremus, statum

TTT ttt

vete-

veteris Testamenti iam cessasse, non quòd ei templorum edificatio displiceret.

Ad testimonia Patrum dico, primos Christianos, propter recentem memoriam sacerdotij Aeronici, abstinuisse non solum à vocabulo templi, sed etiam sacerdotij, ne viderentur adhuc durare Iudaicæ cærimonix. Itaq; Apostoli in suis epistolis pro sacerdotibus Episcopos, & Presbyteros; pro templis Ecclesias dicunt: & similiter loquuntur Iustinus, Irenæus, & ceteri antiquissimi Patres.

Deinde tempore Tertulliani iam satis perfecta differentia inter Christianos, & Iudæos, cœperunt Christiani Presbyteros & Episcopos nominare Sacerdotes, vt patet ex Tertulliano libro de velandis virginibus; lib. de monogamia, & alijs; & ex Cypriano in omnibus ferè epistolis; & ex sequentibus omnibus Patribus, adhuc tamè abstinebant à vocabulo templi, quia mundus plenus erat templis idolorum, & vitiosæ quendi obtinuerat, vt nomine templi intelligeretur locus consecratus ad sacrificia cruenta; & in hoc sensu Octavius pud Minutium Felicem, Optatus, & Hieronymus negant Christianos habere templa.

DICIS; At Octavius obiectioni Cecilij, quod Christiani non haberent templa, aras, sacrificia, respondit, idèd Christianos non erigere templa, quod sciant Deum non posse in villo loco; & idèd non sacrificare, quod sciant Deum non esse indigere; & se ipsos loco templorum constituere, & sacrificare iustitiam, pietatem, aliasque virtutes: vbi videretur simpliciter admittere Christianos nulla tunc habuisse templa vel altaria, vel sacrificia.

RESPONDEO, Octavius noluisse Sanctum dare caribus; & quia non videbat Cecilium capacem mysterij Eucharistix, quod est vnicum Christianorum sacrificium, maluisse hoc tacere, & ad mentem aduersarij respondere, qui de sacrificijs cruentis loquebatur. Nam quòd ante Minutij tempora Christiani altaria, & sacrificia, & proinde etiam templa habuerint, patet ex Irenæo, & Tertulliano iam citatis; veterum enim Minutio antiquior est.

TERTIA propositio. *Ecclesie Christianorum rectè orandum, etiam priuata oratione, insituuntur.* Probatur
PRIMA

PRIMO, Scripturæ testimonis; nam 3. Reg. 8. & 2. Paral. 6. Salomon affirmat templum factum esse, vt sit locus orationis, & petit à Deo, vt quicumque ibi orauerit, exaudiatur, 3. Reg. 9. Deus apprensus Salomoni pollicetur ita futurum, vt ille petierat. At si esset superstitio orare in templo potius, quàm alibi, neque Salomon ad hunc finem instituisset templum, neque Deus approbasset factum eius; superstitio enim nunquam fuit licita. Præterea Isaia 56. dicitur, domus mea, domus orationis vocabitur. & confirmat hoc ipsum Dominus Matt. 21. Neque obstat verbum Domini: *Intra in cubiculum tuum, vel, Venit hora, quando nec in monte hoc, nec in Hierosolymis adorabitis, &c.* Nam post illa omnia Dominus dixit de templo Salomonis: *Domus mea, domus orationis vocabitur.*

SECUNDO, probatur exemplis Scripturarum, 1. Reg. 1. Anna precatur Dominum ad tabernaculum accedit, vbi erat arca, ibi q; orans exaudita est. 2. Reg. 7. Dauid similiter precatur perrexit ad tabernaculum, & coram arca Domini orare coepit. at certè nisi putasset, ibi Dominum magis esse præsentem, & facilius orationem exaudiri, domi suæ mansisset. idem etiam Dauid, vt habetur 1. Paralip. cap. 21. voluit ire ad tabernaculum Domini in Gabaon, vt oraret pro auertenda peste à populo, sed non praualluit nimio timore perterritus, idè in ipsa Hierusalem exstruxit altare. Daniel oraturus, quia non poterat ingredi templum, in Babylone existens captiuus, saltem aperta fenestra orabat ad eam partem conuersus, vbi fuerat templum Domini, Daniel. 6. Luc. 2. Anna filia Phanuelis, *non discedebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus seruiens nocte, ac die.* Luc. 18. Publicanus in templo orans iustificatur. Actor. 3. Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Actor. 8. Eunuchus Reginae Æthiopum venerat adorare in Hierusalem.

TERTIO, probatur ex Patribus; ORIGENES homil. 2. in Exod. Ecclesias Christianas domos orationis vocat. TERTULLIANVS in Apologet. cap. 39. dicit, in Ecclesiam conueniri Primò ad orationem. Secundò ad lectionem. Tertio ad exhortationem, &c. EUSEBIVS lib. 2. hist. cap. 17. ex Philone dicit, in singulis locis primorum Christianorum fuisse sacras ædes consecratas orationi.

CHRYSOSTOMVS homil. 30. contra Anomæos: *Orare, inquit, vel domi possumus; te, homo, decipis, & magno errore versaris; nam etsi domi quoque datur orandi facultas, parum fieri non potest, ut domi tam benè ores, quàm in Ecclesia.* Idem repetit homil. 79. ad populum.

BASILIVS lib. 2. de Baptismo quæst. 8. dicit, locum non parum referre ad orandum, & soluit duo argumenta ab uersariis nobis obiecta ex Ioan. 4. & 1. Tim. 2. & in quæstionibus fusè explicatis quæst. 40. dicit, ad Ecclesias non oportet accedere propter negotia secularia, sed causâ orationis.

AMBROSIVS in oratione de tradendis basilicis dicit, se quotidie solitum ire ad Martyres, id est, ad basilicas Martyrum orationis gratia. HIERONYMVS in epitaphio Marcellæ: *Apostolorum, inquit, & Martyrum basilicas secretis celebrabat orationibus.* RUFFINVS lib. 2. hist. cap. 33. de Theodosio scribit: *Circuibat omnia orationum loca.* Augustinus lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. meminit multorum, qui in basilicis orantes miracula impetrarunt. & ibidem dicit, se cum aliis collegis suis quandam orationis domum dedicasse.

QUARTO, probatur ex nomine; nam Ecclesiæ à Græcis sæpe vocantur *ἐκκλησιæ*, & à Latinis oratoria. Vnde Augustinus epistol. 109. in oratorio nemo aliud agat, nisi ad quod statutum est, vnde & nomen accepit.

QUINTO, probatur rationibus. PRIMA ratio, Deus est in templo magis, quàm alibi; nam alioqui non diceret Paulus 1. Cor. 3. *Nescitis quia estis templum Dei, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Et 1. Cor. 6. non diceretur: *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis in vobis, glorificate; & portate Deum in corpore vestro.* Et 2. Cor. 6. *Vos estis templum Dei viui, sicut dicit Dominus, quoniam inhabitabo in illis, & in ambulabo.* Apostolus enim accipit similitudinem à veris templis, quia enim templum est domus Dei, in qua ipse peculiari modo inhabitat; idè ipse vt ostenderet in nobis esse Deum peculiari modo, corpora nostra templum Dei appellauit. Vnde Augustinus lib. 2. ad Simplicianum quæst. 4. dicit, Dauidem orasse ante arcam, quia ibi sacrator, & commendatior præsentia Domini erat. Cùm igitur in templis sacrator, & commendatior sit præsentia Domini, ibi certè magis orare expediet, quàm alibi.

SECUNDA ratio, Deus in templo citius exaudit, ut patet ex promissione Dei, 3. Reg. 9. quod enim Deus promisit templo Salomonis, sine dubio promisit etiam templis Christianorum; nam quod petiit Salomon cum templum dedicavit, idem petit Ecclesia cum nova templa dedicat, nimirum, ut aures Dei in eo loco sint apertæ. non est autem credibile Deum exaudisse preces Salomonis, & non exaudire etiam preces Ecclesiæ suæ. Immo hic est modus, quo Deus est in templo peculiariter, nimirum, quia ibi est per exauditionem.

TERTIA ratio, quia oratio est res nobilissima, & proinde ei debetur locus nobilissimus, qualis est locus sacer. ita Basiliius lib. 2. de Baptismo, quæst. 8.

QUARTA, quia in Ecclesia sunt omnia accommodata ad excitandam devotionem, quæ orationi maximè necessaria est. nam altaria, cruces, imagines, reliquiæ, ipsi etiam parietes Deo dicati mouent ad pietatem; quæ certè alibi non inveniuntur.

QUINTA ratio, quia in templis ordinariè præter Dei præsentiam, quæ est ubique, est etiam præsentia mediatoris Christi corporaliter in Eucharistia; quæ certè auget spem, & fiduciam orantis; & præterea non potest non incutere menti religiosæ horrorem, & reuerentiam. nam ut Ioannes Chrysostomus dicit homil. 36. in primam ad Cor. ubi est Christus in Eucharistia, ibi etiam non deest Angelorum frequentia; ubi autem est talis Rex, & tales Principes, ibi est cœleste palatium, immò cœlum ipsum.

Hinc ad argumenta contraria facilè responderi poterit. Ad illud igitur, quod obiiciebatur ex Euangelio, respondeo, illa verba: *Intra in cubiculum tuum*, non posse intelligi simpliciter de cubiculo materiali; nam alioqui Apostolus Domino contradiceret, qui ait: *Volo viros orare in omni loco*. Et nonne ipse Dominus legitur orasse frequenter in montibus, in cubiculo autem non legitur? Et Chrysostomus hom. 79. ad populum dicit, ubique orari posse, etiam in foro: & adfert exempla quorundam, qui magistratu clamante & furente, pro foribus eius loci signo crucis muniti, & breui oratione solo corde ad Deum missa, mox immutauerunt cor magistratus, & propitium habuerunt, quem iratum habituri erant.

Dominus ergo Matth. 6. iubet, ut in oratione non quæramus

TTTttt 3 inanem

inanem gloriam, quemadmodum Pharisei faciebant, qui orabant in angulis platearum, ut viderentur ab hominibus, sed quæramus Deo placere, & ab illo videri. Quando ergo sic oramus, ut non quæramus humanas laudes, semper in cubiculo oramus, siue alioqui simus in Ecclesia, siue in montibus, siue etiam in ipso foro. Quando autem intramus cubiculum ad orandum, & cupimus videri, tunc sanè extra cubiculum orare dicimur, ut pulchrè annotat Ioannes Chrysostomus in hunc locum.

Porro Ambrosius lib. 1. de Cain, cap. 9. Hieronymus in cap. 6. Matth. & Augustinus lib. 2. cap. 6. de sermone Domini in monte, intelligunt per cubiculum secretum cordis, ac volunt prohibitas euagationes mentis tempore orationis, quod verum est. Sed prima expositio est magis literalis.

Ad SECUNDUM dico. Dominum eo loco non loqui de adoratione ratione loci, sed ratione modi. non enim vult dicere, tempore nouæ Legis neminem adoraturum Deum in Hierusalem, vel in monte Garizim, id enim falsum esset, nam Act. 3. Petrus & Ioannes etiam post acceptum Spiritum Sanctum ascendebant in templum, ut orarent; & ab eo tempore vsque nunc qui peregrinantur ad loca sancta Palæstinæ, adorant Deum in Hierusalem, & in monte Garizim, & in aliis omnibus eius terræ locis.

Sensus igitur verborum Domini est: tempore nouæ Legis non adorandum amplius Deum in monte Garizim, id est, non adorandum ritu Samaritanorum, quo utebantur in eo monte adorantes, neque adorandum in Hierusalem, id est, non adorandum ritu Iudaico, quo utebantur in templo illo adorantes, sed nouo ritu, qui erit in spiritu, & veritate, id est, qui non consistet præcipuè in externis, corporalibus, & umbraticis caerimoniis, sed in interna, & spirituali cognitione, & dilectione Dei, in corde contrito, & humiliato. Quæ tamen adoratio non excludit externum cultum, si ad internum iuuandum, vel exprimendum ordinetur, ita Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius, & alij exponunt in commentar. huius loci; qui illud, *In spiritu*, opponunt caerimoniis legalium, quatenus corporales erant; illud, *In veritate*, opponunt iisdem caerimoniis, quatenus umbræ, & figuræ erant.

Non malè tamen Theophylactus, B. Thomas, & Caietan-
 nus in hunc locum Ioannis; illud, *In spiritu*, opponunt cari-
 moniis Iudæorum corporalibus; illud, *In Veritate*, opponunt
 errori Samaritanorum, qui adorabant quod nesciebant. Ita-
 que solutio in hoc consistit, quòd Dominus velit præcipuum
 cultum Christianorum esse spiritualem, & purum ab omni
 errore: cum præcipuus cultus Iudæorum fuerit externus; cul-
 tus autem Samaritanorum fuerit non solùm externus, sed e-
 tiam impurus, quia simul Deum Israël, & Deos Gentium ad-
 orabant.

SED DICES, non videtur verum, præcipuum cultum Iu-
 dæorum fuisse externum. Nam Isaiaë 29. arguit Dominus Iu-
 dæos, quòd labiis orarent, & honorarent Deum, cor autem
 eorum longè esset ab ipso. Et Dauid Psal. 50. sacrificium Deo
 offert cordis contriti & humiliati.

RESPONDEO, cultum internum, etiam si à Iudæis re-
 quirebatur, & in quibusdam inueniebatur, esse proprium
 noui Testamenti, quia internus cultus à spiritu fidei & cari-
 tatis procedit, quæ est gratia noui Testamenti, & ex lege ve-
 teri nullo modo haberi potest: sicut enim dicimus, timorem
 esse legis, amorem Euangelij, & tamen amorem ex toto cor-
 de à Iudæis Deus requirebat, & sancti Patriarchæ, & Pro-
 phetæ Deum ex toto corde dilexerunt, & hac ratione ad no-
 uum Testamentum pertinebant; non enim à litera legis,
 sed à spiritu gratiæ id habebant: ita dicimus cultum exter-
 num esse proprium legis, quamuis non placeat sine interno;
 cultum internum esse proprium Euangelij, quamuis sine ex-
 terno esse non possit. & si aliqui in lege veteri cultu interno
 Deum coluerunt, vt Deus petebat, id non à lege, sed à gratia
 noui Testamēti, ad quam etiam ipsi pertinebant, habuerunt.

Ad TERTIVM locum facilis responsio est. cum enim Apo-
 stolus ait: *Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras ma-
 nus sine ira, & disceptatione.* vel agit de publica, vel de priua-
 ta oratione. si de priuata, vt Ambrosius, Anselmus, Haymo,
 Thomas, & alij Latini exponunt, tunc sensus est secundum
 eosdem, non solùm in Ecclesia, quamuis ea sit præcipua do-
 mus orationis, sed etiam in aliis omnibus locis licitum esse
 orare Deum, modò turpitudine loci non videatur impedire. si
 autem de publica oratione agitur, tunc testimonium hoc

pro nobis facit; illud enim, *In omni loco*, significat, in omni loco, ubi ad orandum publicè conuenitur, id est, in omni Ecclesia.

Quòd autem hæc sit vera expositio, patet PRIMO ex eo, quod secundum omnes Græcos, & multos Latinos Apollonius ponit illud, *In omni loco*, propter Iudæos, qui solùm in uno loco, id est, in templo Salomonis orandum censebant. At priuatas orationes etiam Iudæi ubique faciebant, vt patet illo Matth. 6. *Amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare*. igitur de publica oratione, & de sacrificio agitur, quæ solùm in templo Salomonis Iudæi fieri debere existimabant.

SECUNDO patet ex eo, quod statim subditur: *Similiter mulieres in habitu ornato, &c.* quæ non possunt intelligi, nisi de oratione, quæ fit in Ecclesia. cur enim necesse est mulierem conuenienti habitu vestiri, cùm ad orandum proficiscitur, nisi propter alios, cum quibus orat?

TERTIO patet, quia cùm dicitur: *Volo ergo viros, &c.* illud, *Ergo*, coniungit hanc sententiam cum initio capitis, ubi dictum est: *Obsecro primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, &c.* Quæ verba B. Augustinus in epist. 59. ad Paulinum, & omnes Græci intelligunt esse dicta de publica oratione, quæ fit in Missarum celebratione. Adde, quòd Basilus lib. 2. de Baptismo, quæst. 8. vtrumque locum sic exponit, vt velit Christum, & Apostolum docere voluisse, deinceps non fore locum orationis solùm in Hierusalem, sed in toto orbe erigenda templa, & oratoria.

Ad QUARTVM concedo, Deum esse ubique aliquo modo, sed non omnibus modis; nam certè si Deus esset ubique eo modo, quo est in cælis coram beatis, frustra diceremus: *Pater noster, qui es in cælis*. Ac vt verba ipsa Caluini refellamus, sciendum est, Caluinum lib. 3. Instit. cap. 20. §. 30. sic loqui: *Cauendum est, ne putetur templum propriæ esse Dei habitatio, sicut ibi aures suas propius nobis admoueat, quem admodum aliquot seculis antea putatum est*. Iam vel Caluinus vult Deum non ita propriè habitare in templo, vt ibi concludatur: vel existimat nullo modo posse dici, Deum magis in templo habitare, quàm alibi. si primum, rectè dicit, sed mentitur, cùm ait: *Aliquot seculis aliter putatum fuisse*; nunquam

quam enim Catholici tam stupidi fuerunt. si secundum, loquitur omnino contra Scripturas; nam si Deus esset ubique eo modo, quo est in templis, frustra templum diceretur domus Dei, Isaïæ 56. & alibi passim. Frustrâ Paulus diceret, nos esse templa Dei, quia Deus in nobis habitat. & si Deus non loquitur, & audit magis in vno loco, quàm in alio, cur, quæso, in Testamento veteri ordinariè responsa dabat solùm ex propitiatorio, quod erat super arcam?

QUARTA propositio. *Sacræ domus non solùm Deo, sed etiam Sanctis rectè ædificantur, & dedicantur.* Probatum conclusio ista quarta ex Conciliis, & veterum testimoniis. Concilium GANGRENSE in epistola ad Episcopos Armeniæ, damnat Eustathium tanquam contemptorem basilicarum sanctorum Martyrum. & can. 20. nominat Martyrum basilicas. Concilium CABILONENSE can. vlt. Martyrum basilicas appellat. Concilium CARTHAGINENSE V. can. 14. vetat, ne ædes vlli Martyri ædificetur, nisi ibi sit aut corpus, aut aliquæ eius reliquiæ; aut ibi Martyr habitauerit; aut certè in eo loco passus sit. aliquid enim horum requiritur, vt memoria Martyris dici possit locus aliquis.

Præterea Patres idem docent, ac primùm Græci. CYRILLVS catech. 16. meminit Ecclesiæ Apostolorum erectæ in Hierosolymis in loco, vbi Spiritus sanctus descenderat. ATHANASIUS in epistola ad solitariam vitam agentes, nominat templum S. Quirini. BASILIVS in Psal. 114. in ipso principio vocat sacrum Martyrum templum. NAZIANZENSIS orat. I. in Iulianum scribit, Gallum & Iulianum ædem sacram Marmæ Martyri ingentibus sumptibus erigere cœpisse. & laudat Gallum, quia ex amore sincero id faciebat. Gregorius NYSSENSIS oratione in Theodorum multa dicit de templo ipsi Martyri dicato. CHRYSOSTOMVS homil. 28. ad populum: *Ad verus, inquit, regias Ecclesias dico, & oratorias aedes, & Martyrum templa, &c.* Et homil. 66. dicit, Constantinum post mortem factum ianitorem piscatoris, quia sepultus erat proforibus basilicæ S. Petri apud Constantinopolim. THEODORETVS lib. 8. ad Græcos, templa olim idolorum, nunc Martyrum esse dicit. EVSEBIVS lib. 4. de vita Constantini, cap. 58. & 60. dicit, templum pulcherrimū Constantinopoli Apo-

stolis à Constantino erectum. SOZOMENVS lib. 6. cap. 18. meminit templi S. Thomæ, quod erat Edeffæ. SOCRATES lib. 1. cap. vlt. meminit Ecclesiæ Apostolorum. EVAGRVS lib. 2. cap. 3. meminit templi S. Euphemix. & lib. 3. cap. 8. templi S. Theclæ amplissimè à Zenone exstructi. NICEPHORVS lib. 13. cap. 37. meminit templi S. Basilisci. DAMASCVS lib. 4. cap. 16. asserit templa in Martyrû memoriam ædificanda. Denique exstat liber Procopij de ædificiis Iustiniani, ubi plurima templa Martyrum aliorumq; Sanctorum enumerat.

Ex Latinis AMBROSIVS lib. 1. epist. 5. ad Felicem Episcopum Comensem: *Ortus, inquit, est sermo de basilica, quam condidit Apostolorum nomine dedicanda.* HIERONYMVS libro contra Vigilantiû: *Ingredere, inquit, basilicas Martyrum, & aliquando purgaberis.* Ibidem, & in epistola præcedenti, & alibi passim meminit basilicarû Apostolorum, & Martyrum.

GAUDENTIVS Ambrosij æqualis, tractatu de dedicatione Ecclesiæ: *Vt venerandas Sanctorum reliquias habereamus, Deus noster tribuit. deinde ut hanc honori eorum fundare basilicam & aleremus, ipse largitus est, &c.*

AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis, cap. 1. meminit basilicæ S. Felicis: *In beatissimi, inquit, Felicis basilica præretur, &c.* Et lib. 1. ciuit. Dei, cap. 1. *Testatur hoc, inquit, Martyrum loca, & basilica Apostolorû, &c.* Et lib. 20. contra Fectum, cap. 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat.* Et lib. 8. ciuit. Dei, cap. 26. *hoc videtur dolere, quod memoria Martyrum nostrorum, templis eorum, delubrisq; succederent.* Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 73. Martyrum basilicas deuotè adendas dicit. PAVLINVS natali S. Felicis dicit, se optare, ut possit seruire S. Felici in eius basilica purganda, & custodienda.

*Et foribus seruire tuis, tua limina mane
Mundicie curare sines, & nocte vicissim
Excubiis seruare piis, & munere in isto
Claudere promeritam defesso corpore vitam.*

VICTOR Vticensis lib. 1. persecutionis Wandalicæ scribit, apud Carthagenenses duas amplas basilicas S. Cypriani fuisse. GREGORIUS lib. 2. Dialogorum, cap. 8. scribit, à sancto Benedicto in monte Cassino duo fana Apollinis versâ in oratoria Sanctorum; vnum Martini, alterum Ioannis. Lib. Pont-

Pontificalis testatur Syluestrum dedicasse basilicas à Constantino exstructas; vnam Petro, alteram Paulo, tertiam Ioanni, quartam Laurentio, & alias. Liberium B. Mariæ; Damasum aliam S. Laurentio; Innocentium S. Geruasio & Protasio; Sixtum B. Mariæ, & S. Laurentio; Leonem S. Cornelio; Gelasium S. Euphemie; Symmachum S. Andreæ; Ioannem I. S. Philippo & Iacobo; Pelagium II. S. Laurentio; Gregorium S. Agathæ; Bonifacium IV. B. Mariæ, & omnibus Sanctis. Qui omnes Pontifices, excepto Gregorio & Bonifacio, ante mille annos floruerunt.

SECUNDO probatur ratione à simili, ex diuinis literis. Templum Salomonis non solum fuit erectum ad sacrificia, & orationes, sed etiam ad conseruandam arcam Domini, vt patet ex lib. 1. Paralip. cap. 17. vbi Dauid volens ædificare templum, dicit ad Nathan: *Vides, quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei sub pellibus.* Item lib. 1. Paralip. cap. 28. Dauid dicit: *Cogitavi, vt ædificarem domum, in qua requiesceret arca fæderis Domini, & scabellum pedum Dei nostri.* Idem patet ex lib. 2. Paralip. cap. 5. vbi templo exstructo introduxerunt arcam in illud cum magna celebritate. & ex Psal. 131. vbi dicitur Dauid vouisse votum Deo de ædificanda domo arcæ Dei. vbi etiam legimus, *ingredere Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.*

Sed idem honor, vel etiam maior debetur sacris reliquiis Christi, & Sanctorum, quàm arcæ illi Mosaicæ. nam de sepulcro Domini Hieronymus ait epist. 17. ad Marcellam: *Venerabatur quondam Iudæi sancta Sanctorum, quia ibi erat arca. nõnne tibi venerabilius videtur sepulcrum Domini?* Ergo sicut super arcam exstrui potuit ædes, ita etiam super Christi sepulcrum: quod si super Christi sepulcrum, certè etiam super sepulcra Sanctorum; nam eadem est ratio omnium. solum enim differunt secundum magis & minus. PRAETEREA, quòd reliquiæ Sanctorum sint venerabiles eo modo, quo arca Domini, probatur, nam arca quatenus lignea erat, nullum honorem merebatur; sed idèd venerabatur, quia repræsentabat sedem Dei, & quia per eam Deus loquebatur: at corpora Sanctorum fuerunt viuæ sedes Dei, & viuæ organa, per quæ Deus loquutus est, nam 1. Corinth. 6. dicitur: *Membra nostra templum sunt Spiritus sancti.* Et 2. Corinth. 13. dicitur: *An experimen-*

perimen-

perimentum quaritis eius, qui in me loquitur Christus. Ergo licebit etiam exstruere sacra aedes ad Sanctorum sepulcra ornanda, & conseruanda; & hoc est, Sanctis dedicare basilicas.

DICIS; Ergo saltem Angelis, & B. Virgini, & Sanctis, quorum non habemus reliquias, non licebit exstruere basilicas.

RESPONDEO, nomine reliquiarum non solum intelligi ossa, & vestes, sed etiam loca, vbi Sancti passi sunt, vel habitauerunt, aut aliquid præclari gesserunt. Et hoc modo constructæ fuerunt Cypriano duæ basilicæ, teste Victore lib. 5. una, vbi passus erat; altera, vbi iacebat corpus eius. Similiter hoc modo constructæ sunt multæ Ecclesiæ B. Mariæ, vel Angelis in locis, vbi apparuerunt, vel miracula aliqua ostendunt. **ADDO** etiam, posse erigi basilicas ad Sanctorum memoriam conseruandam per imaginem, vel per ipsum solum nomen. Nimirum potest erigi basilica S. Petro, vt qui ingreditur, admoniti imagine ibi depicta, vel ipso templi nomine, recordentur S. Petri, eumque in eo loco tanquam patronum colant, & deprecantur. Neque hoc est contra Concilium Carthaginense V. can. 14. quod statuit, vt nulla memoria acceptetur, nisi ibi sint reliquiæ eiusdem Sancti, vel conuicti ibi cum esse passum, aut habitasse; nam Concilium non vult prohibere simpliciter, ne exstruatur basilica sine reliquiis eiusdem Sancti, cui Basilica dicatur: sed vult, vt non habeatur parali memoria Martyris, in qua credantur esse eius reliquiæ, nisi fidelissima historia constet, rem ita se habere.

Iam ad argumentum in oppositum duæ solutiones sunt. **PRIMA,** quorundam recentiorum, qui quia non distinguunt inter templum, & basilicam, existimant sacras aedes non potest proprie erigi, nisi Deo, quemadmodum sacrificia non celebrantur, nisi Deo. quia tamen plurima sunt templa, quæ dicuntur Deo, vt possint inter se aliquo modo distingui, denominari à Sanctis, non quod eis erigantur, sed quod in illis templis præcipue colantur eorum memoriæ, & ipsi in illis locis patroni inuocentur.

Quando igitur legunt in veteribus, vel audiunt in communi sermone vocari templum, vel basilicam sancti Petri, vel Pauli, vel aliorum; dicunt debere exponi hoc modo, hæc basilica, vel templum est sancti Petri, id est, est templum dicatum Deo in memoriam & nomē sancti Petri; vel dicatur etiam Deo.

Deo, ut ibi oretur Deus per intercessionem sancti Petri: quem admodum Missa quædam dicitur sancti Petri, non quod ipsum sacrificium offeratur Petro, sed quod offeratur Deo in gratiarum actionem pro gloria sancto Petro collata, & simul interpretelletur Petrus tanquam patronus, & aduocatus apud Deum. Quæ sanè pia est expositio, & conformis ritui Ecclesiæ, qui seruetur in consecratione templorum; nam aliquoties Pontifex in ea cærimonia dum preces fundit, dicit, se consecrare templum in honorem Dei, & nomen talis, vel talis Sancti.

ALTERA solutio admittit sacras domos ipsis Sanctis verè & propriè ædificari, non tamen sub ratione templi, sed basilicæ, vel memoriæ. Est enim obseruandum secundum veterum Patrum doctrinam, templum, & basilicam non esse synonyma, & licet de eadem domo sæpe dicantur, tam en dici sub diuersissimis rationibus. Nam sacra ædes propriè templum dicitur, quatenus erigitur ad ornatum sepulcri alicuius Sancti, & commoditatem visitantium eiusmodi reliquias. Basilica enim non dicit relationem ad sacrificia; nam etiam Regum palatia dicuntur basilicæ, ut patet Hester 5. immò ea palatia propriè dicuntur basilicæ, & inde nomen translatum est ad Martyrum ædes significandas. Quod etiam videmus in altaribus; nam vnus, & idem lapis dicitur altare, quatenus in eo sacrificatur Deo; & idem dicitur tumulus, vel sepulcrum, quatenus tegit ossa Martyris alicuius. Omnia enim altaria sunt sepulcra Sanctorum, & sicut lapis ille verè dicatur Sancto nõ sub ratione altaris, sed sub ratione sepulcri: ita domus aliqua verè dicatur Sancto non sub ratione templi, sed sub ratione basilicæ. Et quemadmodum idololatria esset erigere Sanctis altaria, & tamen non est idololatria erigere illis lapideos tumulos: ita idololatria esset erigere Sanctis templa sub ratione templi; non tamen idololatria est erigere illis basilicas, sicut etiam non est idololatria donare Sanctis thecas aureas, vel argenteas, quibus includantur reliquiæ eorum. Nihil enim aliud sunt basilicæ, quàm magnæ quædam thecæ, quibus minores thecæ, & ipsa sepulcra clauduntur.

Ex quibus sequitur, aliter dici Missam S. Petri, aliter basilicam S. Petri; nam Missa non offertur vlllo modo S. Petro, nec

prima-

primariò, nec secundariò : at basilica verè ædificatur S. Petro, si non primariò, saltem secundariò.

Esse autem hoc discrimè inter templum, & basilicam, probari potest ex Patribus. AUGUSTINVS enim clarissimè testatur, templi erectionem esse cultum latræ soli Deo debitum, lib. I. contra Maximinum, & libro contra sermonem Ariarum : & idem Augustinus coniungit templum cum altari & sacrificio, lib. 8. de ciuit. Dei, cap. vlt. docens cui conuenire eorum, & alia conuenire, & contra. & tamen in iisdem locis Augustinus fatetur, memorias rectè Martyribus ædificari, & præcipuè locus notandus est lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 10. vbi sic ait: *Nos autem Martyribus nostris, non templa sicut Deus, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus.* Idem Augustinus nusquam dicit templa Martyrum: & tamen passim dicit basilicas Martyrum. quod etiam in aliis Latinis Patribus obseruare licet.

Porro Græci dicunt quidem templa Martyribus fabricari, vel dedicari, vt patet ex Basilio in Psalm. 114. vbi vocat *ἱερόν τῶν μαρτύρων*, & similiter loquuntur Nyssenus, & alii: tamen certum est eos intelligere materialiter, id est, domum illam, quæ dicitur templum, fabricari Martyribus, non tantum sub ratione templi ad sacrificia, sed basilicæ, ad ornandam memoriam ipsorum Sanctorum.

Quòd autè ipsi etiam intelligant, sacras ædes verè cultas Martyribus, & non solùm Deo, in eorum memoriam, factum sacrificium offertur Deo in eorū memoriam, probatur, nam ipsi simpliciter asserunt ædes exstrui Martyribus, & tamen quædam dicunt sacrificium offerri Martyribus, immò hoc simpliciter negant, vt patet ex Theodoro lib. 8. ad Græcos, ubi ego aliter existimabant ædes, aliter sacrificium ad Martyrum pertinere. Neque obstat ritus consecrationis, nam cum

dicitur, templum sacrari ad honorem Dei, & nomen Martyris: agitur de consecratione templi, vt templum est.

